

zaklal tako govedo: polno černih pik se mu je razpustilo po roki, huda vročnica ga je napadla, bljuval je itd. Ali si bo življenje otel, še ne vemo.

Častitim domorodcom!

Mnoge zahvalnice, ki sem jih iz Goriškega, Dolnje-Štajarskega in malo ne vseh strani Slovenije mile prejel z gosp. dr. Toman-om vred, so me jako razveselile posebno zato, ker mi je toliko število tehtnih podpisov bilo očiten dokaz, da so malim zaslugam, ktere sem si bil pridobil potegovaje se po svoji moči za obveljavo prirojenih najsvetejših pravic naše slovenske narodnosti, toliki in tako imenitni možje iz vseh stanov blagovolili s svojo pohvalo deliti znamenitost, ki je same na sebi ne bi imele.

V tem, ko se torej iskreno in priserčno zahvaljujem vsem našim rojakom za to njihovo meni toliko častno priznanje, žene me serce izreči tukaj, da mi dela največe veselje zlasti to, ker iz prejetih pisem vidim, da zastran okoliščin, težav in potreb našega ljubega naroda toliko izverstnih mož ravno tako misli kakor jez.

To je pač radostno znamenje, da se je narod zbudil in svojih pravic zavedil; — in zares, ako bodo vsi vredni sinovi Slovenije matere, namreč prečastiti duhovniki, od nekdanj že zaslužni branitelji in buditelji slovenstva, učeni možaki, profesorji in doktorji, kupci in obertniki, ratarji in kmetiči, rodoljubni sodniki in drugoverstni državni postavljeni in pa naši za svete narodne pravice pregoreči mladenci z narodnimi društvi in narodnimi novinami vred zedinili se za ta edini vsem zaželjeni cilj in za-nj poganjali se z vsemi dopuščenimi sredstvi na postavni poti, — ne bo in ne more biti dolgega boja, temuč kmalo bomo zadobili popolni vžitek vseh tistih dobrot, ki jih je Njegovo Veličanstvo naš najmilostljiviši cesar zagotovil vsem svojim narodom in ktere drugi srečnejši narodi že davno uživajo, — kmali bomo dočakali, da bo slovenščina slovela v učilnici in pisarnici in sploh v očitnem življenju, odkodar so jo doslej terdoserčno odganjali, in da po nji bo tudi slovenski narod stopil med druge narode kakor versten brat med brate enako čislani, enako veljavni, — kar mili Bog nakloni in pospeši!

Iz Dunaja.

Anton Černe,
poslanec v derž. zboru.

Slovenščini v bran zoper njene protivnike.

(Dodatek.)

IV.

Iz vsega, kar sem dozdej ob kratkem le govoril, — marsikaj bi se dalo tudi še povedati iz djanskega življenja, — res za vsacega Slovenca, ki hoče biti pravi domorodec in resničen djansk prijatelj naroda svojega, očitna dolžnost izhaja, z vso močjo poprijeti se jezika maternega, ter se ga temeljito naučiti.

Nikdo pa nikar ne misli, da svoj jezik temeljito znaš, ako le rabiti veš oblike njegove. — Oblike vsakršnega jezika, kakor so tudi govoru potrebne, nikakor niso najpomembnejši njegov del; zadostujejo le vsakdanjemu človeku. Jezikoznanci, ki si morejo prizadevati prešiniti jezikov duh, še po vse kaj družem poprašujejo; oni temelje njegove preiskujejo in jedra njegovega iščejo. Jezikov temelj so glasovi, ki se stikajo v besede, in besede, ki se vežejo v stavke ali izreke. Le on, ki popolnoma pozná glasove kakega jezika, si bo svest, zakaj te ali te oblike praviloma rabi, kako so se današnje oblike izrazile v jeziku. Učenim jezikoslovcem skorej vse nepravilnosti zginujejo, ki tem, ki so le oblikarji, glavo belijo.

Le on, ki pozná naravne pravila, po kterih si narod sklada in vverstuje misli, bo zamogel spoznati, kako se naj tudi besede vežejo v stavke ali izreke, in izreke v cele govore, da so po in v duhu narodskem.

Kdor nimaš tega znanja, se še ne prištevaj jezikoslovcem, akoravno oblike jezikove popolnoma poznaš in rabiti veš.

In ravno z namenom, k temeljitejemu izučanju milega našega slovenskega jezika trohico po svoji moči pripomoči zlasti slovenski šolski mladeži, in k upu veselejše prihodnosti našemu slovenskemu narodu, je spisan nauk, ki ime nosi: „o glasoslovju slovenskega jezika.“

Posnet je ta nauk večidel po izverstni: „Vergleichende Grammatik aller slavischen Sprachen. I. Band. Wien 1852“, ktero je spisal domorodec naš dr. Fr. Miklošič, ki mu bodo čast in slava na veke peli hvaležni Slovenci in gotovo tudi drugi Slovani vsi za vse njegove slavne dela slovanskemu slovstvu v prid.

Šolske reči.

Letnik mariborske gimnazije 1861.

Tantal je neki — tako govore gerške pravlice — stal v sred šumečega potoka, nad glavo se mu je šibilo drevje polno najlepšega sadja; strašna žeja in lakota ga je terpinčila in kolikorokrat je po ukusnem sadju segel ali vode zajeti hotel, sta se mu sad in voda umaknila. Ne vem, so li Gerki v ti basni na nas Slovence v sivi prihodnosti mislili; al gotovo je, da je bori naš narodič vès Tantal: reka razuma in človeških pravic po Evropi plahuta, nad nami se zlata beseda cesarjeva milo sveti... sezi po darovih razuma in človeških pravic, umaknejo se ti po duhu nemške centralizacije, — spni se po obljubah zlate cesarjeve besede, precej priferfra harpija „der mittleren Behörden“, te po prederzni roki speče ter ti jasni dar cesarjev do dna oskruni. Stokrat smo se naglas operli na 8. avgusta, 20. oktobra itd., malo je pomagalo; kričali smo na vse usta: „dajte nam le prvotne človeške pravice, da se smemo v svojem jeziku mikati itd., — cesar je deleč, bližnji se nam pa posmehujejo!

Zdaj le poglejte v letnik mariborske gimnazije: rajno popečiteljstvo uka in bogočastja je nam lani samo ponudilo boljšo uravnavo o učenju slovenskega in nemškega jezika, segli smo urno po njej: pisali smo nasvete, kako bi se ta uravnava vpeljala. Kaj je bilo? Trije učitelji so se po nasvetih svojih dobro opekli, ker so se tvegali seči v grozovito mašino učniške burokracije. In sadje letošnje? To le je: še zmirom po tri ure (v II. razredu 4 ure) na teden nemški jezik, slovenski jezik pa po dve uri na teden v vsakem razredu; predmeti razun slovenščine se še, se vé da vsi v nemškem jeziku učijo.

„Ali ne vidiš na vsakem listu našega letnika, da je ravnopravnost čversto obveljala, — bi mi kdo zavernil — ali se poleg nemških ualag za višjo gimnazijo ne naznajo tudi slovenske? ali se ne pišejo imena slovenskih dijakov slovenski?“ Res da, prijatelj! le imej lušine, ako ti drugi oreh snedó: in ali ne vèš, da je nek gospod profesor za letnik pripravil slovenski sostavek o Demostenu, da pa se ni smel tiskati „weil das marburger gymnasium mit den preussischen gymnasien die programme tauscht, und dann würde eine slovenische arbeit im programm zu viel sensation erregen.“ To je tudi ravnopravnost? se vé da!!

Mariborska gimnazija šteje 350 učencov, namreč 120 Nemcov, 205 Slovincov in pa 25 učencov, ki niso ne krop ne voda, in za ktere je sl. ravnateljstvo ime „utraquist“ znašlo, pozabivši, da je to nek monstrum absurdum. Priznamo, da se marsiktero dete domá slovenski in nemški učí (tudi jaz sem bil „utraquist“): ali dajte poslušati otroke in zvedili bote, da sicer obá jezika vedó govoriti, pa da jim serce le enega govoriti dá, kterege se ne odrečejo, če ni sila: to je tisti jezik, kterege mati večidel govori, kterege so se po stariših najbolje naučili, to je njih materinski jezik. Beseda „utraquist“ v tem smislu je tedaj zoper pamet, ako-

ravno bi si o „utraquistih“ lahko sanjal, da so most v nemški paradiz. *)

Kar se učiteljev tiče, je število domorodcev od lani od šestih na tri skopnelo.

Nekaj pa moramo priznati, kar se je v ravno skončanem šolskem letu zboljšalo. Učenci nemškega jezika se morajo posihmal tudi slovenski učiti; v pedagoškem oziru je to važna reč: slovenski deček vsaj ne čuti, da je suženj svojega in nemškega jezika, ker nemški njegov nima, kar se učnega gradiva tiče, nobene prednosti več. V obče pa to naši narodnosti malo koristi; koristi le nemški mladini, ki se enega jezika več privadi. Vendar mi nismo nikomur nevošljivi.

Tudi v knjižnici smo našli, da se potrebam domorodnih naših učiteljev vsaj nekoliko zadostuje: od leta 1860 nasvetovanih knjig gledé slovanske literature se je leta 1861 nakupilo: Wolf, nemško-slov. rečnik, 2 dela; Miklošič, vergleichende grammatik der slavischen sprachen, I. (lautlehre) und III. band (formenlehre) in po sposobnostih zdajšnjega mariborskega učiteljstva le Slovencom važni Bopp: vergleichende grammatik.

Slovenski na celi gimnazii je učil gospod Majcigar, poleg njega gospoda Šuman in Žnidarič (v I. A in II. razredu). Jedne želje tukaj ne moremo zakriti. Tiče se slovenskih nalog v gornji gimnazii. Zdaj, ko se jugoslovanski svet duševno bliža, bi bilo le ugodno, ako bi se dijakom kaj več bistrilo okó za jugoslovansko življenje, bodi si za zgodovinsko, bodi si za narodno; nemščina nam je južne brate optujila, to je prenapetemu centralizmu morda všeč (divide et impera!); al zdaj je drugače: vzajemnost na slovstvenem polji in medsebnó dušno spoznanje ima nas zanaprej krepiti za bodi si kakoršne prihodnje dni.

Ako se je v petji slovenski stranki vsaj toliko pravice delilo, kakor prejšne leta za učitelja J. Miklošiča, žalibog! ne vemo povedati.

Z veseljem pa naznanjamo, da se „in diesem tintenklexenden und deshalb meist hektischen seculum“ vsaj nekoliko za zdravje naše mladeži skerbi: telovanje se uči po gosp. Šuman-u v 2 urah na teden brez vsega plačila. Bog daj nam skoro časa, v katerem se bo po boljši uravnavi naših šol kaj več na telesni razvitek, ali da bolje rečem, kaj manje na telesno zatiranje oziralo — da se vpelje v učenju prihodnjič lepi prigovor: non multa, sed multum.

Šole v Kranji.

V Kranji 1. sept. † — Že pred enim mescom so se dokončale ljudske glavne šole v našem mestu. Ker upamo, da nam bodo dali skoro tudi gimnazijo, bi bil želel, da bi bil o naših glavnih šolah kdo kaj več govoril, komur so bolj znane, kakor meni; tako pa naj mi bo dopuščeno, le par besed o njih pregovoriti.

Šolarjev je bilo 222, šolarc 130 (brez nedeljske šole); v 4. razredu šolarjev 50. Toliko morem posneti iz tiskanega imenika, deržé se samo prvih števil; ker kar je nadalje rajtano, da je število vseh šolarjev in šolarc z nedeljskimi vred 765, je smešno, ker so šolarji po dvakrat, nekteri gotovo tudi po trikrat brojeni, ako se, na priliko, uče peti in risati. Tako brojenje bi se po vsi pravici smelo izpustiti; prvo število že je za kranjsko šolo dosti veliko, in ni ga treba umetno povikševati. Kar se tiče učnega jezika, je kakor si misliti moremo, v naših čudnih in prečudnih časih taka, kakor je bila. Slovenski jezik je siromak, ki je le vreden kruha iz pepéla, k večemu iz otrobov. Res je, da dokler so naše gimnazije tako uredjene, kakor so sedaj,

dokler je v prvem latinskem razredu treba nemški znati, kakor kak mlad Luther ali pa Grimm, če ne, pa bodi pri prvem izpraševanju izgnan in nazaj poslan v 4. normalni razred, da te sveti duh razsvetli in pomaga pripraviti serce in um tako, da boš mogel brez prevelike težave napojiti se iz sladkega in čudodelnega vira nemške kulture, — dokler je — rečem — vse tako, ni nikakor se čuditi, da nemški jezik v normalnih šolah tako mogočno vlada. Samo to bi prosili sploh, da bi se tudi naš slovenski tako učil, da bi otroci res kaj znali, ko zapusté 4. razred. Mnogo otrok ostane po tem domá; prašanje pa je veliko: ali so se po tisti glasoviti nepraktični „praktični gramatiki“ naučili pravilno v domačem jeziku pisati? Da odkritoserčno rečemo, kolikor je dosedaj predpisano za slovenski jezik v primeri z nemškim, se nam to nemogoče vidi. Ko nam je pa vse tako pičlo merjeno, nam ostaja samo eno upanje, in to so učitelji. V malo časa se dá z dobro voljo veliko storiti. Al poštena volja in za narod uneto serce mora biti, sicer se mi zdi učitelj podoben brezserčnim nadzornikom zamorcov v ameriškkih plantazah. Kar se tiče priletnih naših gosp. učiteljev, jih ne morem soditi, ker mi niso tako natanko znani, ampak le rečem, da ljubezen do domovine ni privilegij mladine, da bodo toraj gotovo tudi oni vedili, kaj tirja čas in narod od njih. Kdor pred mladino tujšino povzdiguje, da, kakor se pravi, vso v hvalo podela, in to kakor se razume, na škodo domači reči, ta sadi ljuliko v otročje serca; pred narodom naj si zakrije oči, za hvalo pa naj gré čez mejo k tujcu prosjačit. Slišal sem enkrat praviti od nekega učitelja, da je rekel: „Vi hočete vašo špraho ferpesrat, pa jo bote le feršlehtali.“ Da! ako bi takih učiteljev nekoliko kop imeli, bi bilo skoraj potrebno moliti: „Bog nas jih vari!“ tako kakor v tistih krajih ljudje molijo, kjer se včasih pokažejo celi oblaki požrešnih kobilic. Da! gospod, vi ste jo že „grindlich feršlehtali“, svetinja vam ne odide! — Kar se tiče letnika naših šol, se je od lanskega leta nekaj na dobro premenilo. Imena namreč so pisane slovenski. Da je to v naših krajih, kjer so vse imena slovenske, potrebno, ni treba dokazovati, in le čuditi se je bilo, da je napaka z nemško pisavo tako dolgo cvetela. Nekaj pa moram pri tej priložnosti vendar opomniti. Kakor je pravo, da se slovenske imena pišejo slovenski, ravno tako je napačno, ako se čisto nemške imena pišejo s slovenskimi čerkami. Cuique suum! Mi nočemo slovenčiti Nemcov, pa tudi nočemo, da bi oni Slovence nemčili. Če nemško ime berem s slovensko pisavo, se nehoté spominjam prebivavcov nekega avstraljskega otoka, kateri imajo za najlepšo praznično obleko na golem trupu „frak“ in pa „cilinder“. Kakor se golemu trupu prilegata „frak“ in pa „cilinder“, tako se čisto nemškim imenom prilegajo slovenske čerke. Še bolj čudno pa je gledati besede na pol slovenski, na pol nemški pisane, ker to kaže, da pisatelj ne razume ne ene ne druge pisave. Naj bo takim možem rečeno, da Slovenci ne rajtamo a u, ai za en slog, ampak za dva, in da bi vsako čerko zase izgovarjali, ako bi imeli takih besed. Naj toraj pišejo av, aj; una pisava je nemška. Sploh je strah pred čerko v neznanó velik; enkrat ga zamenjajo z u enkrat z w. Gledal sem tudi letnik ljubljanske gimnazije, pisava imen je dosti dobra. Nekaj pa moram vendar omeniti, kar sem pri tej priložnosti opazil. Kjer sem najdel slovenske imena še zdaj pisane z nemško pisavo, sem večidel vidil, da so to le Viktorji, Augusti, Ferdinandi itd. — gospôske imena toraj, kakor se navadno pravi. Taki ljudje toraj se protivijo najdalje; menda ravno oni najželnije pričakujejo bogatih stricov iz Amerike, ki bi jih sicer po premenjeni pisavi za svoje ne spoznali. Jaz sem teh misel, da jih je najbolje pustiti tako dolgo, da tisti strici pridejo; ko se bodo obogatili od njih, vem, da bodo koj poprijeli novo pisavo, da jim ne uide še kak stric po novi pisavi.

*) Za Božjo voljo, quousque tandem? Nazadnje bote že otroke v maternem telesu razverstovali v čisto slovenske (Reinzucht) in pa slovensko-nemške (Kreuzung), ako sta mati in oče mu različnega naroda. Vred.